

گزارش، خبر، کنگره‌ها و مجامع علمی

● گزارشی از رساله

«روانشناسی، روان درمانگری و اسلام: مراحل پیدایش یک نظریه روانشناسی اسلامی»

اشاره

این گزارش اجمالی را خانم دکتر شیوا خلیلی از رساله دکترای خود که در ۴۷۰ صفحه نگاشته شده و آذر ماه ۱۳۸۳ به دانشکده روانشناسی دانشگاه دولتی وین ارائه گردیده است و با نمره یک (عالی) و تقدیرنامه اساتید راهنما پروفیسور «گیزلهر گوتمن»^۱ و دکتر گرهارد بنتکا^۲ از دانشکده روانشناسی و هربرت آیزنشتاین^۳ از انستیتوی شرق شناسی را دریافت نموده تهیه و برای «مجله روانشناسی» ارسال نموده‌اند. این رساله در شهریور ماه ۱۳۸۴ از طرف «مؤسسه بین‌المللی اخبار علم و الهیات»^۴ برنده اول جایزه تحقیقات علم و الهیات سال ۲۰۰۵ شناخته شده است. لازم به یادآوری است قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، پرفیسور گوتمن (استاد راهنمای این پایان‌نامه)، پذیرش پایان‌نامه‌ای در حوزه روان‌درمانگری از دیدگاه دانشمندان اسلامی و غربی را که توسط یکی از دست‌اندرکاران این مجله به وی پیشنهاد شده بود بخاطر ساختار دینی نپذیرفت و ایشان پایان‌نامه خود را با همین پرفیسور در حوزه دیگری گذراند. با تشکر از سرکار خانم دکتر شیوا خلیلی بخاطر ارسال این گزارش.

○ مقدمه

از پیش از اتمام دوره کارشناسی ارشد و ارائه رساله «توپوگرافی امواج هسته مغزی» به دانشکده روانشناسی دانشگاه وین، در نظر داشتم برای رساله دکتری موضوعی انتخاب کنم که فرصت ارائه

1- Giselher Guttman
3- Herbeert Eisenstein

2- Gerhard Benetka
4- Science and Theology News

دیدگاه‌های اسلامی مرتبط با علم روانشناسی را به دانشگاه وین فراهم کند. با راهنمایی استاد اول رساله کارشناسی ارشد که آن زمان ریاست بخش روانشناسی اعصاب را به عهده داشت برای مشاوره نزد سرشناس‌ترین و قدیمی‌ترین استاد دانشکده روانشناسی پروفیسور گوتمن که دروس روانشناسی عمومی، آزمایشگاه و روانشناسی اعصاب را در بخش اول تحصیلاتم نزد او گذرانده بودم، رفتم. در دانشکده روانشناسی تا آن زمان (بهار ۱۹۸۸) رساله دکتری با موضوع مذهب و بخصوص اسلام پذیرفته نشده بود. هنگام ارائه طرح اولیه رساله نزد پروفیسور گوتمن که بیشتر یک مطالعه تطبیقی میان مکاتب روانشناسی جدید و آموزه‌های اسلامی بود ایشان کتاب «روانشناسی مذهب»^۱ را برای مطالعه به من معرفی کردند و موضوع رساله مرا با پیشنهاد تخصیص فصلی از رساله برای «مفهوم خدا» پذیرفتند از آن سال تا کنون تعداد انگشت شماری رساله با راهنمایی پروفیسور گوتمن در مورد رابطه مفهوم شعور و آگاهی با اعتقادات هندو، شامانیزم و ذن نگاشته شده است.

○ ساختار

رساله در دو بخش اصلی «علم، روانشناسی و دین» و «پیدایش و تکامل یک نظریه راهبردی به یک نظریه از روانشناسی اسلامی» تنظیم شده است، بخش اول که در ۸ قسمت تنظیم شده، به مفاهیم و تعاریف پایه علم به طور عام و علم «روانشناسی» به طور خاص و نیز «دین» می‌پردازد. در قسمت اول «علم و روش علمی» و در قسمت دوم «روانشناسی به عنوان یک علم» مورد بررسی قرار می‌گیرد، در قسمت سوم «روانشناسی و روان درمانگری» با در نظر گرفتن مبانی جهان‌بینی و به خصوص تصویر انسان از نظر پایه‌گذاران و نظریه‌پردازان این مکاتب به بحث گذاشته می‌شود. ۶ الگوی متداول زیستی، روان‌تحلیلگری، رفتارگرایی، الگو شناختی، هومنیستی و اگززیستیال و الگوی اجتماعی- فرهنگی براساس این مبانی و مفاهیم اصلی و تعریف آنها از سلامت و اختلال روانی و نیز از مذهب، بررسی و در انتهای این قسمت نیاز علم روانشناسی به یک نظریه جامع مورد بحث قرار می‌گیرد. در قسمت چهارم این بخش «دین و رابطه آن با علم» به طور عام و با «روانشناسی» به طور خاص با بررسی مفهوم دین، تیپولوژیهای رابطه علم و دین و الگوهای پیشنهادی دانشمندان معاصر تحقیقات میان رشته‌ای علم و الهیات ملاحظه می‌شود. با توجه به انواع تقلیل‌گرایی و طبقه‌بندی علوم به جایگاه الهیات و روانشناسی و رابطه آنها با طبقات و شاخه‌های دیگر علوم، به طور اجمالی اشاره می‌شود. در قسمت پنجم رابطه «روانشناسی و مذهب» و به خصوص «روانشناسی مذهب» به شکل گسترده‌ای بررسی و مشکلات تحقیقات «روانشناسی مذهب» در کنار «روانشناسی مذهبی» معرفی می‌گردد.

در قسمت ششم رابطه «علم و دین در اسلام» و مفهوم «علوم خداگرا» با توضیح مبانی دین اسلام و تاریخچه رابطه اسلام و علم ارائه و به رابطه اسلام و روانشناسی اشاره می‌گردد. سپس امکان وجود الگوها و نظریه‌های روانشناسی با پیش فرضهای دینی به بحث گذاشته می‌شود. در قسمت هفتم مفهوم روانشناسی اسلامی، ویژگیها و شاخصه‌های آن در مقایسه با روانشناسی متداول بررسی می‌شود. قسمت هشتم مراحل را برای پردازش نظریه با پیش فرضهای دینی (با مثال اسلام) پیشنهاد کرده با روش علمی مقایسه می‌کند.

□ بخش دوم رساله، مراحل نخستین ساخت یک نظریه روانشناسی به اجرا گذاشته می‌شود و در سه فصل به تفصیل اراه می‌گردد. در فصل اول این بخش پیش فرضهای متافیزیکی محقق در ۴ قسمت معرفی می‌شوند. قسمت اول «شناخت‌شناسی»، «هستی‌شناسی» و «تصویر انسان در اسلام» را در سه سطح «قرآن»، «احادیث» و «دیدگاههای اندیشمندان برجسته اسلامی» معرفی می‌کند و سپس با بیان تجارب شخصی محقق موضوع مسئله و سؤال تحقیق را مشخص می‌کند. در فصل دوم مراحل دوم پردازش نظریه، یعنی جمع‌آوری و تنظیم داده‌ها در ۷ قسمت طرح شده است: در قسمتهای اول تا پنجم به «مفهوم نفس در قرآن و حدیث»، «مفهوم نفس نزد متکلمین مسلمان»، «مفهوم نفس نزد فلاسفه اسلامی» (کندی، فارابی، ابوعلی سینا، سهروردی و ملاصدرا) و «مفهوم نفس نزد اخلاقیون و عرفای اسلام» اشاره می‌شود.

قسمت ششم به یافته‌ها و نظریه‌های جدید در علوم جدید می‌پردازد با توجه با اینکه «انسان» و مفهوم «روان» در بخش اول رساله بررسی شده بود در این قسمت با ملاحظه تعریف حیات و موجود زنده، شاخصه‌های آن از دیدگاه علوم طبیعی، نظریه‌های شعور و آگاهی به همراه مفاهیم و مسائل اصلی تحقیقات این حوزه مورد بررسی قرار می‌گیرند. با در نظر گرفتن دیدگاهها و نظریه‌های انسان در تحقیقات معاصر میان‌رشته‌ای علم و الهیات، تاملی بر جایگاه کنونی علمی و آخرین نتایج و نظریه‌های تحقیقات شعور و آگاهی صورت می‌گیرد.

در قسمت آخر این فصل، سؤال پژوهشی و مفاهیم زبانی به صورت دقیق‌تری مطرح و تنظیم می‌گردند. در فصل سوم این بخش، طرح‌های اولیه یک الگوی آزمایشی در ۵ مرحله ارائه می‌شود. قسمت اول شامل تأملاتی بر «تصویر انسان در اسلام»، مفهوم «معنویت»، «دین» و «تجربه دینی» است. مرحله بعد مفهوم «شعور و آگاهی» را در قرآن و منابع اسلامی مورد بررسی قرار می‌دهد. مرحله سوم تأملاتی بر «رشد روانی، سلامت و اختلال روانی» را در بر می‌گیرد. سپس در مرحله چهارم پیش فرضها و گمانهای محقق به صورت واضح و روشن معرفی شده و بنابر آن «ساختار نفس»، «سطوح»، «تجلیات» و «کارکردها» و «محتوای نفس» با توجه به سیر صعودی و نزولی آن در مراتب وجود و رابطه مفروض آن با سطوح شعور و آگاهی معرفی می‌شود.

در قسمت پنجم فرضیات به شکل طرحی تنظیم می‌شود. نظریه کارکرد نفس با بیان مفهوم نفس، سطوح شعور و آگاهی، توجه زبان، روابط گوناگون نفس، سلامت و اختلالات نفس پیشنهاد گردیده مورد بررسی دوباره قرار می‌گیرد. الگوی پیشنهادی با الگوهای روانشناسی و روان‌درمانگری علمی موجود مقایسه می‌شود و در فصل بعدی مراحل دیگر تکامل نظریه، به طور اجمالی بیان می‌گردند. سپس الگوی پیشنهادی در کنار این موضوع که «یک روانشناس و یاروان درمانگر اسلامی کیست؟» به بحث گذاشته می‌شود. در نهایت برنامه‌های تحقیقاتی بعدی جهت تکامل نظریه به طور خاص در حوزه‌های تحقیقات شعور و آگاهی، علوم اعصاب، پاتولوژی روانی، روانشناسی رشد، روانشناسی اجتماعی، روانشناسی مذهب، با ذکر موارد و مثالهایی مشخص و پیشنهاد می‌گردند.

● سومین همایش آموزش خلاق

سومین همایش هماهنگی‌های آموزشی، پژوهشی و تربیتی «دبیرستان علامه حلی تهران» با موضوع: «آموزش خلاق» در روزهای ششم و هفتم مهرماه ۱۳۸۴ در سالن همایش‌های «شهید بهشتی» دبیرستان علامه حلی تهران با همکاری مشترک «سازمان ملی پرورش استعدادها در خشان» و «انجمن ایرانی روانشناسی» برگزار شد. عناوین این کارگاه آموزشی عبارت بودند از: «تبیین مفاهیم هوش و خلاقیت»، «بررسی روش‌ها و تجربیات آموزش با نگرش خلاق»، «تأثیر نگرش دینی به انسان در آموزش»، «کاربرد فناوری اطلاعات در آموزش خلاق»، «هدایت و ساماندهی پروژه‌های دانش‌آموزی در جهت آموزش خلاق» و «آموزش تلفیقی». در کنار این همایش اولین کارگاه آموزشی اولیاء با عناوین: «تربیت دینی»، «روانشناسی بلوغ»، «مسایل و مشکلات نوجوانان»، «اضطراب زدایی» برگزار گردید.

● نشست رؤسای انجمن‌های علمی ایران

بنا به دعوت معاون پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، نشست رؤسای انجمن‌های علمی ایران در تاریخ ۹ آبان ۸۴ در «باشگاه دانشگاه تهران» برگزار گردید. در این نشست پس از خیر مقدم آقای دکتر کبگانیان معاون پژوهشی، گزارشی از عملکرد «کمیسیون انجمن‌های علمی ایران» ارائه شد، سپس آقای دکتر زاهدی وزیر علوم درخواست نمود قبل از سخنان وی رؤسای انجمن‌ها چنانچه مطالبی دارند مطرح کنند. از آنجا که در برنامه این گردهمایی اسمی از ارائه گزارش توسط «شورای انجمن‌های علمی ایران» که منتخب انجمن‌هاست برده نشده بود، و برخی از سخنرانان جویای وضعیت این شورا شده بودند، مدیر جلسه از آقای دکتر اژه‌ای رئیس «شورای انجمن‌های علمی ایران»، و رئیس «انجمن ایرانی روانشناسی»، درخواست نمود گزارش

